

נס הנוכה: זמן
הרב מואיז נבון

תלמוד בבלי מסכת שבת דף כא עמוד ב

מאי חנוכה? [רש"י: על איזה נס קבעוה?]: דתנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון [שמונה הם], דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה.

(מקבים א' פרק א, פסוקים 44 – 47)

"... ללכת אחרי חוקים זרים, ולהשבית עולות וזבח ונסך מן המקדש, ולחלל שבתות וחגים. ולטמא מקדש וקודשים. לבנות במות, והיכלות, ופסילים, ולזבוח חזירים ובהמות טמאות. ולהניח את בניהם ערלים, ולשקץ את נפשם בכל טומאה ותועבה..."

– שבת, חודש, מילה.

~ זמן ~

פרמנידס – (450 BCE - 550 BCE) - אין שינוי ואין זמן – הכל אשליה.

המצאות הינה אחת, נצחית, בלתי נעה ובלתי משתנה. הוא מבסס את טענתו על הנחה טאוטולוגית אחת המבוטאת במימרה "מה שישנו ישנו, ומה שאיננו איננו". מה שישנו אינו יכול היה להתהוות או להיווצר ממה שאיננו, שכן מה שאיננו איננו. כמו כן מה שישנו לא יכול להיעלם, כלומר להפוך לאין כיוון שהאין איננו. לכן מה שישנו חייב להיות נצחי.

- (1) Since change means motion from non-being to being and non-being is unthinkable (how can you think of nothing?), change is unthinkable.
 - (2) If we suppose that Being came into existence at a given time, there is no reason why this time would be chosen over any other, so it is ridiculous to think that Being came into existence at particular time. (Peacock 2001) For Parmenides,
- Since time is a measurement of change and change is an illusion, time is also an illusion.

The mortals lay down and decided well to name two forms (i.e. the flaming light and obscure darkness of night), out of which it is necessary not to make one, and in this they are led astray.

הרקליטס – (BCE 475 – BCE 535) – יש שינוי ויש זמן

הרקליטוס טוען כי העולם משתנה ונע כל הזמן, ושינוי מתמיד זה הוא חלק ממהותו. כל הדברים נמצאים בתנועה מתמדת, כך ש"הכל זורם".

Heraclitus sees the cosmos as being eternally in flux, with no constant but change. Time is a measurement of the ongoing change in the cosmos. In a universe without change, time would not exist.

R. Soloveitchik, *Worship of the Heart*, p39-40

This controversy was decided by human beings, ..., in favor of Heraclitus. ... Man... would like to liberate himself from all the restrictions of a Parmenidean existence. He desires a limitless multitude of experiences and is indiscriminate about how he attains them. ... The awareness of a stable, persistent Parmenidean existence is supplanted by a daemonic, manic craving for vanities and unreal boundlessness.

מחלוקת זו הוחלט על ידי בני האדם, ..., בעד הרקליטוס. ... האדם ... רוצה להשתחרר מכל המגבלות של קיום Parmenidean. הוא רוצה שפע אינסופי של חוויות ולא מבחין איך הוא משיג אותן. ... המודעות של הקיום, יציבה Parmenidean מתחלף בהשתוקקות מרושע של הבלים והעדר גבולות.

לשניהם זמן, כמו העולם, קדמון – תמיד היה.

R. Hirsch, *Gen. 1:1*

[The word] Bereishit expresses the fact that nothing preceded God's creation... This affirms creation out of nothing, a fact that forms the foundation-stone of the understanding which God's Torah wishes to build up in us. The contrary belief, that matter always existed, and only ascribes to the Creator a formative function, which is equally the foundation stone of heathen conception, ... [imposes] the pernicious denial of all freedom of will in God and Man, which undermines all morality. If the material was there, was given to the world-former, He could only make the best possible out of that material, but not the absolute best world. All physical and moral evil would then unavoidably lie in the imperfection of the material. God Himself could not save the world from either physical or moral evil. Man could as little be master of his body as God of the material of the world.

ספר מורה הנבוכים חלק ב פרק יג

דעות האנשים בקדמות העולם או חדושו לכל מי שיאמין שיש שם אלוה נמצא, הם שלשה דעות: הדעת הראשון, והוא דעת כל מי שיאמין תורת משה רבינו ע"ה הוא שהעולם בכללו, ר"ל כל נמצא מלבד הבורא ית', השם המציאו אחר ההעדר הגמור, ושהשם ית' לבדו נמצא ולא דבר בלעדיו, לא מלאך ולא גלגל ולא מה שבתוך הגלגל, ואחר כן המציא כל אלה הנמצאות כפי מה שהם ברצונו וחפצו לא מדבר, ושהזמן עצמו ג"כ מכלל הנבראים, כי הזמן נמשך אחר התנועה, ... הזמן מקרה וא"א לו מבלתי נושא, ויתחייב מציאות דבר קודם מציאות זה העולם הנמצא עתה, ומזה הוא הבריחה, וזו היא אחת הדיעות, והוא יסוד תורת משה רבינו בלי ספק, והוא שנית ליסוד היחוד ...

R. Soloveitchik, Pesah, ..., p147 (Sacred & Profane):

One who fathoms the spirit of time becomes a *yotzer olamoth*, a creative personality. ... We may say then that **qualitative**-time consciousness is comprised of two elements: First, the appreciation of the enormous implications inherent in the fleeting moments of the present. No fraction of time, however infinite, should slip through the fingers, left unexploited; for eternity may depend upon the brief moment. Secondly, the vicarious experience, while in the present, of the past and future. No distance, however removed, should separate one's time consciousness from the dawn of one's group or from the eschatological destiny and infinite realization of one's cherished ideals.

כנגד הזמן האיכותי הזה מעמיד ברגסון את הזמן הכמותי. ... האיש היודע למדוד ולהעריך כראוי את רוח הזמן נעשה "יוצר עולמות" - אישיות בונה ויוצרת. ... נוכל אפוא לומר, כי תודעה איכותית של הזמן מורכבת משני יסודות. ראשית, הערכה של המשמעויות החשובות החבויות בתוך הרגע החולף עתה זה, בהווה. דבר אסור לחלוטין הוא לאבד אפילו במשהו שבמשהו מן הזמן. צריך לנצל כל רגע ממש, שהרי ייתכן שענייני נצח יהיו קשורים ותלויים ברגע קט. ושנית, הרי ייתכן שהזמן הרגעי, החולף ברגע קט זה ממש, הוא בבחינת הגשר שבין העבר והעתיד. אסור שמרחק כלשהו, כגדול כקטו, יפריד בתודעת הזמן של אדם מראשית היותו לאחד מן החברה ועד התגשמות האידיאלים הרחוקים שאותם הוא מוקיר.

~ הנוכה ~

- שבת – מעידה על בריאת העולם, בריאת הזמן
- חודש – לציין זמנים
- מילה ?

מדרש תנחומא תזריע ז' וביום השמיני ימול בשר ערלתו (ויקרא יב ג) ...

שאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא, "איזה מעשים נאים: של הקב"ה או של בשר ודם?"
א"ל, "של בשר ודם נאים."

א"ל טורנוסרופוס הרשע, "הרי השמים והארץ יכול אתה לעשות כהם?!"
א"ל ר' עקיבא, "לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות שאין שולטין בהן, אלא בדברים שהן מצויין בבני אדם."
א"ל, "למה אתם מולים?"

א"ל, "אף אני הייתי יודע שאתה עתיד לומר לי כן, לכך הקדמתי ואמרתי לך מעשה בשר ודם הם נאים משל הקב"ה. הביאו לי שבולים וגלוסקאות, [אמר לו אלו מעשה הקב"ה ואלו מעשה בשר ודם אין אלו נאים, הביאו לי] אנוצי פשתן וכלים מבית שאן,
א"ל, "אלו מעשה הקב"ה ואלו מעשה בשר ודם, אין אלו נאים."
א"ל טורנוסרופוס, "הואיל הוא חפץ במילה, למה אינו יוצא מהול ממעי אמו?"
א"ל ר' עקיבא, "ולמה שוררו [חבל טבור] יוצא בו, לא תחתוך אמו שוררו, ולמה אינו יוצא מהול, לפי שלא נתן הקב"ה לישראל את המצות אלא כדי לצרף בהן, לכך אמר דוד "כל אמרת אלוה צרופה" (תהלים יח לא).

רמב"ן בראשית פרק א פסוק א

ויש לשאול בה, כי צורך גדול הוא להתחיל התורה ב"בראשית ברא אלהים", כי הוא שורש האמונה, ושאינו מאמין בזה וחושב שהעולם קדמון, הוא כופר בעיקר ואין לו תורה כלל.
ר' שוול – [והסיבה ש]מי שיחשוב שהעולם קדמון אין לו תורה כלל כי מי שלא חידש העולם לא יכול לשנותו ולעשות הנסים.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף כא עמוד ב

מאי חנוכה? ... פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים.

מהרש"א חידושי אגדות מסכת שבת דף כא עמוד ב

מאי חנוכה כו'. ופירוש הר"ן כלומר חנו בכ"ה כו' ע"ש וק"ק מאי חניית שייך הכא כיון דהותר בהן מלאכה ולא נתנו ליי"ט אלא להלל ולהודות ונראה לפרש דנקרא חנוכה ע"ש חנוכה המזבח כדאמריי בפרק ר' ישמעאל דבית חשמונאי גזזו אבני מזבח ששקצו אנשי עוי"ג לעי"ז והוצרכו לבנות מזבח חדש ולכך נקרא חנוכה ולא קאמר הכא מאי חנוכה אלא מאיזה נס קבעו אותו להדליק בו נרות גם לפי מדרש ב"ר שמלאכת המשכן נגמרה בכ"ה בכסליו ולא חנכהו עד ר"ח ניסן ושבנו נולדו האבות והקב"ה שילם לו בימי מתתיהו כו' היינו נמי שהיה כמ"ש ששילם לו להיות ביום חינוך המזבח ע"י מתתיהו ששקצו אנשי עוי"ג מזבח הישן:

ר' חיים מוולוז'ין, רוח חיים (אבות ו:א)

[רק] האדם מחדש חידושים מה שאין זה ביכולת צאלך שהשי"ת בראו בתכלית שלימותו וא"צ להוסיף ולית ליי' מדילי כלום משא"כ האדם הולך ושכלו מתחזק מעלה מעלה.

רמב"ן בראשית פרק א

(ה) ויקרא אלהים לאור יום - יאמר כי נברא הזמן ועשה מדת יום ומדת לילה.

רמב"ן בראשית פרק א פסוק ד

... משיצאו השמים והארץ מן האפס אל היש הנזכר בפסוק הראשון, נהיה זמן, כי אף על פי שזמנינו ברגעים ושעות שהם באור ובחשך, משיהיה יש יתפש בו זמן.